

Kroniek van de Karmel in Nederland 1840-1970

Kroniek van de Karmel in Nederland
1840-1970

door

ANTOINE JACOBS

Hilversum
Verloren
2017

Deze uitgave werd mede mogelijk gemaakt door financiële steun van:
Stichting Het Nuyensfonds
Stichting Sormani Fonds
Mr. Paul de Gruyter Stichting
Weldadige Stichting Jan de Limpens
Titus Brandsma Instituut

Afbeeldingen op het omslag: voorzijde pastoor Wellissen (p. 365), de H. Bloedprocessie te Boxmeer, de karmel van Angra dos Reis (Brazilië) en studerende leerlingen van Zenderen; rug interieur Titus Brandsmakapel (p. 507); achterzijde inkleding (p. 228), broeder Groot Zwaafing (p. 328), interieur van de kerk te Toboso (Filippijnen).

ISBN 978-90-8704-613-2

© 2017 Antoine Jacobs & Uitgeverij Verloren
Torenlaan 25, 1211 JA Hilversum
www.verloren.nl

Typografie: Rombus, Hilversum
Omslagontwerp: Frederike Bouten, Utrecht
Druk: Wilco, Amersfoort

No part of this book may be reproduced in any form without written permission from the publisher.

Inhoudopsgave

Voorwoord van prior-provinciaal Jan Brouns O.Carm 11

Inleiding 13

Historiografisch overzicht 15 | Waarom dit boek? 17 | Bronnen 18 | Opzet 19 | Dankwoord 20

DEEL I HISTORISCH OVERZICHT

1 Van ordeslente tot aan de Tweede Wereldoorlog (1840-1940) 254

Voorgeschiedenis 24 | Een ongewisse toekomst 25 | Boxmeer 26 | De karmelieten vanaf 1840 30 | Zenderen (1855) 33 | Het bestuur van de kloosters 37 | De werkzaamheden 41 | De Provincie Germano-Hollandica (1879-1897) 41 | Oss (1890) 43 | Generale kapittels (1889, 1896 en 1902) 44 | Observantie 45 | Gezag 48 | De Karmel rond 1900 50 | Hoogeveen (1905) 51 | De Eerste Wereldoorlog en het Interbellum 53 | Uittredingen 57 | Aalsmeer (1921) 59 | Oldenzaal en Merkelbeek (1923) 59 | Nijmegen (1927) 64 | De Tweede Orde: de karmelitessen 65 | De Derde Orde: lekenkarmel 67 | Samenvatting 67

2 De Karmel tijdens de Tweede Wereldoorlog (1940-1945) 69

Karmelieten versus het nationaal-socialisme 69 | Toenemende repressie 74 | Inkwartieringen 78 | Geïnterneerden 79 | Raphael Tijhuis 86 | Titus Brandsma 90 | Bevrijding 93 | Het einde van de oorlog 95 | Samenvatting 99

3 De Nederlandse Karmel (1945-jaren zestig) 100

Wederopbouw in Nijmegen 100 | Herbouw van kerk en noviciaat in Boxmeer 102 | Geestelijke wederopbouw 103 | Uittredingen 105 | De Karmel eind jaren veertig 107 | Verdere expansie in de jaren vijftig 109 | Nieuwe stichtingen 113 | Nieuwe bisdommen, nieuwe karmels 117 | Observantie in de jaren vijftig 119 | Nieuwe kloosters in de jaren zestig 122 | Het bestuur vanaf 1945 126 | De karmelitessen 129 | De Derde Orde 131 | Samenvatting 131

4 **De Karmel in de jaren zestig: modernisering** 133

Interne discussie 133 | Observantie in de jaren zestig 138 | Het kapittel van 1963 140 | Relatio triennium 142 | Het kapittel van 1966 144 | Het kapittel van 1969 147 | Voorbereiding 148 | Opening van het kapittel 151 | Deelnemers en toeschouwers aan het woord 154 | De interconventuele gesprekken 155 | Na het kapittel 158 | Samenvatting 159

DEEL II OPLEIDING

1 **Roeping en vooropleiding** 162

Roepingen 162 | De stichting van Sancti Alberti 166 | Kleinseminarie Sancti Alberti 169 | De betekenis van Sancti Alberti 173 | De gebouwen 174 | Cultureel leven en sport 174 | Geestelijke leven, orde en discipline 177 | Zenderen tijdens de oorlog 180 | Rijkserkenning van Sancti Alberti 180 | Het Sint-Brocarduscollege te Merkelbeek 183 | Internaat te Oldenzaal 185 | Apostolische school Sint-Brocardus 187 | Het kleinseminarie ter discussie 191 | Opeenvolgende Commissies Klein Seminarie 193 | De opheffing van Sint-Brocardus 195 | Het einde van Sancti Alberti 196 | De roepingenproblematiek 199 | Wervingsactiviteiten 202 | Roepingen op middelbare scholen 206 | Late roepingen 208 | Samenvatting 211

2 **Noviciaat** 212

Het noviciaat 212 | Tijdens het interbellum 215 | Geestelijke vorming 218 | Het noviciaat tijdens de oorlog 220 | Het noviciaat na 1945 222 | Medio jaren vijftig 224 | Modernisering van het noviciaat 225 | Noviciaat nieuwe stijl 228 | Samenvatting 230

3 **Filosofie en theologie** 231

Priesteropleidingen van de Nederlandse religieuzen 231 | De opleiding binnen de Karmel 233 | Het studiehuis te Oss 237 | Het studiehuis te Merkelbeek 239 | Evaluatie van de studies (1943) 243 | Het vijfde jaar te Oss 244 | De opleiding na de oorlog 245 | Sportbeoefening 247 | Het vijfde jaar na 1945 251 | Het niveau van de studie 253 | Beperking van de filosofiestudie 255 | Het filosoficum te Boxmeer en Dordrecht 259 | Het Karmelitaans Pastoraal Instituut te Aalsmeer 263 | Overleg van magistraten en prefecten 265 | Theologie 267 | De toekomst van de eigen opleiding 270 | Professie en priesterwijding 272 | Naar een gezamenlijke theologie-opleiding? 274 | De Karmel gaat zijn eigen weg 278 | Experimenteren met de eigen opleiding 280 | Samenvatting 282

4 **Wetenschapsbeoefening** 283

Voortgezette vorming in de negentiende eeuw 283 | Academische vorming in Rome 284 | ... en in Nederland 288 | Middelbare aktes 292 | Bibliotheken 293 | Academische vorming na 1945 294 | Hoogleraren en publicisten 299 | Gabriel Wessels 299 | Angelinus Koenders 301 | Titus Brandsma 301 | Irenaeus Rosier 303 | Bruno Borchert 306 | Bibliotheken na 1945 307 | Het Nederlands Carmelitaans Instituut 309 | Het Titus

Brandsma Instituut, de voorgeschiedenis 314 | De start van het TBI 317 | Wetenschappelijke ontwikkelingen na 1970 320 | Samenvatting 320

5 De lekenbroeders 322

Roeping, getalsmatige ontwikkeling, herkomst 322 | Vorming 326 | Roepingencrisis 330 | Juvenaat Sancta Maria 332 | Broederopleiding in de jaren zestig 338 | Werkzaamheden 341 | De collectebroeders 344 | Verhouding tot de paters 348 | De emancipatie van de broeders 351 | Samenvatting 356

DEEL III ZIELZORG

1 Parochiële zielzorg 358

Parochiële zielzorg 358 | Karmelieten in de parochiële zielzorg 360 | De juridische status van de Karmelparochies 362 | Boxmeer – H. Petrus 364 | Zoeterwoude/Groenendijk en Rotterdam (1885, 1911) 366 | Oss (1894/1923) 369 | Hoogeveen (1905) 373 | Aalsmeer (1921) 375 | Zenderen (1930) 378 | Nijmegen (1933) 381 | Oss wordt parochie (1956) 387 | Amstelveen – Elsrijk (1957) 389 | Dordrecht (1960) 392 | Emmen (1962) 395 | Almelo (1963) 395 | Enschede (1963) 397 | Brunssum (1964) 398 | Amstelveen – Bankras (1965) 399 | Oss – De Ruwaard (1965) 400 | Boxmeer – H. Paulus (1967) 402 | Samenvatting 406

2 Categoriele zielzorg en assistenties 407

Assistentiewerk in parochies 407 | Plannen voor een retraitehuis 410 | Vaste assistenties 412 | Commissie voor de Zielzorg 414 | Assistentiewerk na de oorlog 416 | Korte assistenties 419 | Legeraalmoezeniers 421 | Legerpastoraat in Nederlands-Indië 424 | De Indonesische Onafhankelijkheidsoorlog 430 | Romualdus Bijlhout 432 | Lucas van Waterschoot 437 | Interneringskampen 441 | Willehad Kocks 443 | Legeraalmoezeniers in Nederland 446 | Theo Menting 451 | Woonwagenwerk 453 | Zielzorg in instellingen 456 | Samenvatting 458

3 Devoties 460

Onze Lieve Vrouw, Mater Decor Carmeli 460 | Het Mariaans Museum 465 | Devotie tot het H. Scapulier 469 | De scapulierdevotie in de twintigste eeuw 473 | 700 Jaar scapulier 476 | Studiedagen over het scapulier 479 | Verloop van het jubileumjaar 480 | Toneel en muziek 481 | De Mariatentoonstelling 483 | Na het jubileum 485 | Het Heilig Bloed 487 | Albertus van Trapani 490 | Theresia van Lisieux 492 | Dienaren Gods uit eigen kring 495 | Titus Brandsma 500 | Het proces 502 | Volksdevotie 503 | Een monument voor Titus 505 | Samenvatting 508

DEEL IV APOSTOLAAT

1 Arbeidsapostolaat 512

De Volksbond Sint Petrus 512 | Nederlandse arbeiders in Duitsland 515 | De karmelieten en het Sint Jozefcomité 517 | Bedrijfsapostolaat 524 | De karmelieten in het bedrijfsapostolaat: Amsterdam 526 | De vrouwelijke jeugd 529 | Biddende kernen 534 | Studiedagen 535 | Op zoek naar nieuwe wegen 537 | Ervaringen van Gerard Oude Hengel 541 | Oss 542 | Jeugd, oecumene en gastarbeiders 547 | Dordrecht 548 | Emmen 549 | Samenvatting 551

2 Bekeringswerk 552

Bekeringswerk in de negentiende en twintigste eeuw 552 | De bekering van Drenthe 554 | Open Deur en Una Sancta 560 | Studiedagen 561 | Financiering 564 | Contacten met de bisdommen 566 | Catechisten 568 | De geloofsleerlingen 570 | Theologische cursussen 572 | Open Deur Kring Deventer 574 | Open Deur Kring Mijnstreek Heerlen (1953-1980) 576 | Treebeek (1954-1969) 579 | Een eigen gebouw (1962) 582 | Het einde van Treebeek 583 | Sittard (1958-1968) 585 | Open Deur Kring Nijmegen (1955-1964) 587 | Open Deur Kring Twente en Emmen 589 | Samenvatting 592

3 Karmelitaanse bladen en periodieken 594

Persactiviteiten 594 | Religieuze bladen 600 | *Van Neerlands Carmel* 600 | *Carmelrozen* 603 | Colportage en zelatrices 609 | Financiering 612 | Kunstenaars 613 | Verschijningsverbod en een nieuwe start 613 | *Maria en Karmelstemmen* 616 | De commissie Publiciteit 621 | Van *Karmelstemmen* naar *Kruispunt* 622 | *Kruispunt* 625 | *De Jonge Carmel* 627 | *Carmel en Speling* 629 | *Het Vlammeend Zwaard* 634 | *Gesprek en Karmelnieuws* 636 | Kontakt 637 | *Achter de Karmel* 638 | Samenvatting 638

4 De Derde Orde 640

Het ontstaan van de Derde Orde 640 | De Derde Orde van de Karmel 642 | De Derde Orde in de negentiende eeuw 643 | Modernisering en expansie 646 | Na de Tweede Wereldoorlog 650 | Op zoek naar nieuwe wegen 655 | Een seculier instituut? 656 | Te loorgang 657 | Karmelbeweging 659 | Geassocieerde leden 661 | Samenvatting 662

DEEL V MIDDELBAAR ONDERWIJS

1 Middelbaar onderwijs (1889-1945/1955) 664

Sancti Alberti (1889-1920) 664 | Rotterdam, Heerlen, Venlo 666 | Van Handelsschool naar HBS (1919/1923) 667 | Oss – Carmelcollege (1923) 670 | Oldenzaal – Twents Carmelcollege (1923) 672 | Co-educatie 677 | Godsdienstige en culturele vorming 678 | Godsdienstonderwijs elders 679 | Stichting Carmelcollege 680 | De docenten 681 | Financiering van de scholen 683 | Het onderwijs tijdens de oorlog 684 | Oss en Oldenzaal na 1945 687 | Samenvatting 689

2 Middelbaar onderwijs (1945-1969) 690

De grote expansie 690 | Afgewezen stichtingen 693 | Hengelo – Collegium Mantuanum/De Grundel (1946) 696 | Deventer – Geert Groote College (1949) 700 | Enschede – Sint Jacobus College (1953) 704 | Sergius Brandehof 710 | Almelo – Pius X (1954) 710 | Dordrecht – Titus Brandsma College (1958) 712 | Emmen – Katholiek Drents College (1958) 713 | Co-educatie na 1945 716 | Sint-Bonifatiusinstituut en MONON 720 | Stichting Carmelcollege 721 | De docenten 723 | Studiedagen van de patersdocenten 724 | Godsdienstonderricht 725 | De godsdienstleraren 732 | Revolutie op de Pius X 733 | Arbitrage en ontknoping 737 | Modernisering van de Stichting Carmelcollege 739 | Samenvatting 743

DEEL VI STICHTINGEN IN HET BUITENLAND

1 Europa en overzee 746

Stichtingen en pogingen tot stichting – Leeds en Merthyr Tydvil (1863-1868) 746 | Pudsey (1901-1906) 750 | Montpellier (1876-1880) 754 | Initiatieven in Frankrijk na 1945 755 | Portugal 758 | België 759 | Ondersteuning van buitenlandse Provincies – Straubing 760 | Verenigde Staten 766 | Italië 768 | Galicië 771 | Oostenrijk 777 | Spanje 781 | Aragon-Valencia 783 | Catalonië 784 | Australië 787 | Litouwen 788 | Samenvatting 789

2 De Nederduitse Provincie 791

Uedem en Kamp 791 | De stichting van Mainz (1923) 793 | De oorlogsjaren in Mainz 796 | De wederopbouw van Mainz 799 | De droom van de Rijnprovincie 803 | Keulen 806 | Kamp-Lintfort 810 | Wegberg 813 | Essen en Duisburg 816 | Het Knabenkonvikt 817 | Convict voor late roepingen 822 | Noviciaat, filosofie en theologie 824 | Roepingen 826 | Naar een zelfstandige Provincie 827 | Samenvatting 832

DEEL VII MISSIES

1 Missie in Mississippi en Brazilië 836

De opbloei van het missionair elan 836 | De Indianenmissie in Mississippi 839 | Tucker 842 | Moeilijkheden met Nederland 846 | New Athens 848 | Indian Territory 849 | Naar Brazilië 851 | De overname van Rio de Janeiro 856 | Een problematische overdracht 858 | De verhouding tussen Nederland en Brazilië 860 | De werkzaamheden in Brazilië 864 | Missie in de Mato Grosso (1908-1914) 866 | Het verlies van de Mato Grosso 871 | Eigen opleiding 874 | Brazilië en Zenderen 875 | Brazilië na 1922 880 | Samenvatting 883

2 Missie in Indonesië 884

De missie in Indonesië 884 | De Karmel naar Java 888 | De reis naar de Oost 892 | De opbouw van het vicariaat 896 | Scholen 899 | Opleiding in Nederland 900 | Verheffing tot prefectuur en apostolisch-vicariaat 902 | De Japanse bezetting (1942-1945) 905 | De Indonesische vrijheidsstrijd (1945-1949) 909 | De priesteropleiding in Indonesië 912 | Zielzorg en onderwijs 915 | Naar zelfstandigheid 916 | De Tweede Orde in Batu 918 | Samenvatting 919

3 Missie op de Filippijnen 920

Ontdekking en kerstening van de Filippijnen 920 | De Karmel naar de Filippijnen 921 | Missiewerk op Negros 925 | Eigen opleiding 930 | Stichting van scholen 931 | De Tweede Orde 932 | De keuze voor de armen 932 | Financiering van en propaganda voor de missie 938 | Een missiefilm? 939 | De missieclubs 941 | De missieclubs op de Karmelscholen 944 | De missieproceur 946 | Samenvatting 949

EPILOOG

Op zoek naar Gods aanwezigheid door Falco Thuis O.Carm 952

De nieuwe wind van Vaticanum II 952 | Terugblik op het provinciaal kapittel van 1969 952 | Het gemeenschapsleven 953 | De beleidsvisie van 1975 955 | Liturgie en gebed 956 | Maatschappijbetrokkenheid en spiritualiteit 959 | Karmelfamilie, groei en structuur 964 | Het perspectief voor onze klein geworden Provincie 965

Bijlagen 967

Lijst van priors-generaal 967 | Lijst van commissarissen-generaal en vanaf 1879 priors-provinciaal 967

Geraadpleegde bronnen 969

Indices 987

Index op personen 987 | Index op plaatsnamen 1000

Woord vooraf

De Nederlandse Provincie Karmelieten prijst zich gelukkig u, enkele jaren na het verschijnen van het *Monasticon Carmelitanum Neerlandicum* (2011), nu opnieuw een kloek boekwerk te kunnen presenteren: *Kroniek van de Karmel in Nederland*. Het *Monasticon*, geschreven door historicus Antoine Jacobs, is ‘een naslagwerk dat een schat aan historische gegevens bevat betreffende de kloosters van de Nederlandse Karmelprovincie’. In het nu voorliggende boek, van dezelfde auteur, wordt meer gekeken naar de vele werkzaamheden van de karmelieten.

Dit boek lezend, krijgt u een goede indruk van de werkzaamheden van de broeders van de Nederlandse Karmel op velerlei gebied. Wij noemen onder meer onderwijs en studie, missie en diverse vormen van zielzorg. Maar ook kunt u lezen over de inspiratie van waaruit zij hun taken hebben vervuld en van waaruit zij ‘vurig hebben geijverd voor de Heer’ en voor hun medemensen, hier te lande en elders in de wereld. Zij deden dat overeenkomstig de *Constituties*, waar deze spreken over de apostolische zending van de Karmel: “Wij karmelieten dienen onze zending te midden van het volk allereerst waar te maken door het te laten delen in de rijkdom van ons contemplatief leven; ons profetisch handelen kan vele en verschillende vormen van apostolische dienstverlening aannemen” (paragraaf 92).

De afgelopen eeuwen overziende, kunnen wij niet anders dan diep onder de indruk geraken van de vaak moedige, onverzettelijke, onbaatzuchtige en vertrouwensvolle ijver, voortkomend uit het besef geroepen te zijn tot een leven van inkeer en apostolaat. In de eerder genoemde *Constituties* van de Orde lezen wij: “Vanaf het begin heeft de karmelorde gekozen voor zowel een leven van gebed als voor een apostolaat van het gebed. (...) In onze spiritualiteit integreren wij onze liefde voor de wereld en ons gevoel voor het transcendente” (paragraaf 64).

Wij zijn Antoine Jacobs bijzonder erkentelijk voor zijn jarenlange inzet en zijn minutieus speurwerk om de vele aspecten van karmelitaans leven gedurende de laatste twee eeuwen op te diepen uit de archieven en te belichten. Gedurende zijn onderzoek was Antoine Jacobs namens de Nederlandse Karmel verbonden aan het Titus Brandsma Instituut (TBI) te Nijmegen en kon hij onbeperkt gebruik maken van de archivalische schatten van het Nederlands Carmelitaans Instituut (NCI) te

Boxmeer. Van de velen die behulpzaam zijn geweest bij de totstandkoming van dit boekwerk willen hier speciaal noemen de twee opeenvolgende beheerders van het NCI, Ton van Gulik o.carm. en Susan van Driel o.carm.; voorts Rudolf van Dijk o.carm., die tot enkele maanden voor zijn overlijden in januari 2015 de auteur terzijde heeft gestaan als meelezer; tot slot de driehoofdige commissie die gedurende het schrijfproces heeft gefunctioneerd als klankbord voor de auteur: Sanny Bruijns o.carm., Charles Caspers (TBI) en Falco Thuis o.carm. Laatstgenoemde, voormalig prior generaal van de Orde en later prior provinciaal van de Nederlandse karmelprovincie, heeft de epiloog geschreven, waarin typeert hoe wij sinds de vernieuwingen van het Tweede Vaticaans Concilie ons charisma opvatten en beleven.

In het boek dat voor u ligt, wordt zichtbaar hoe en op welke terreinen de Nederlandse broeders hun roeping vorm hebben gegeven. Naast onze bewondering en dankbaarheid voor het vele, verdienstelijke werk dat zij deden voor kerk en maatschappij en daarin voor mensen van alle leeftijden, vooral voor jonge mensen, moeten wij met zin voor realiteit ook vaststellen dat het allemaal niet altijd van een leien dakje is gegaan. Groot waren soms de uitdagingen waarvoor zij stonden. En de zusters en broeders waren en zijn mensen van hun tijd, mensen met hun hebbelijkheden en onhebbelijkheden. Naast dank past ons dan ook bescheidenheid. Dit laatste zeker ook omdat wij beseffen dat wij uiteindelijk niets aan onszelf te danken hebben; integendeel, wij hebben veel mogen ontvangen.

Jan Brouns O.Carm.
Prior provinciaal

Inleiding

Gedurende vele eeuwen gold het binnen de Orde van de Broeders van Onze Lieve Vrouw van de berg Karmel als historische waarheid dat de heilige vader Elia, de oudtestamentische profeet, de stichter van de Orde was. Hij had zich immers teruggetrokken op de Karmel om daar te mediteren en te leven als een kluizenaar. Op deze aan de Middellandse Zee gelegen berg zou hij een traditie van kluizenaarschap hebben gegrondvest, die in stand bleef doorheen de eeuwen. In de ordesiconografie komt hij dan ook vaak voor gekleed in donkerbruin habijt in een gestreepte of witte mantel.¹

Begin dertiende eeuw woonde een groep christelijke kluizenaars gemeenschappelijk rond de ‘bron van Elia’ en een Mariakapel. Eén hunner, broeder B., werd naar de patriarch van Jeruzalem, op dat moment residerend in Akko, gezonden met het verzoek om een eenvoudige leefregel voor de communiteit op te stellen. Patriarch Albertus van Jeruzalem (1206-1214) voldeed aan deze bede. Zowel Elia als de regel van Albertus vormen nog steeds bronnen van inspiratie voor de hedendaagse Karmel.²

Het verstrekken van de regel geldt als het startpunt van de Orde, die zich in de loop van de dertiende eeuw, nadat zij het Heilige Land had moeten verlaten, ontwikkelde tot één van de vier grote bedelordes (Augustijnen, Dominicanen, Franciscanen en Karmelieten). Het strikt contemplatieve kluizenaarschap wijzigde in een *vita mixta*, waarin actief en contemplatief leven met elkaar in evenwicht dienden te zijn en de contemplatie de inspiratie diende te leveren om actief te zijn in parochies, scholen, missie en andere werkvelden. De herinnering aan de beginfase van de Orde als gemeenschap van kluizenaars bleef echter bestaan. Een aantal karmelietenkloosters had een kluis in de kloostertuin, waarin paters zich voor enige tijd konden terugtrekken. Na de Tweede Wereldoorlog ontstonden er in Oostenrijk (Wölfnitz) en in de Verenigde Staten (Mount Carmel Hermitage te Cristoval,

¹ Tot in 1287 droegen de karmelieten een zwart-wit gestreepte mantel. In de oudste bronnen worden zij ‘stripati’ of ‘stripende broeders’ genoemd.

² Zie: Anne-Marie Bos, ‘Karmel, in het voetspoor van Elia’, in: A. Leys, Ch. Caspers en J. Castillo Guerra (red.), *Voortbouwen op het fundament. Religieus leven en de flexibele mens* (Heeswijk, 2015) 73-87.

Texas; Annunciation Hermitage te Austin, Minnesota; Carmelite Hermitage of the Blessed Virgin Mary te Lake Elmo, Minnesota) kluzenaarsgemeenschappen. Van alle bedelbroeders waren de karmelieten het meest gericht op het contemplatieve leven.

Naast de aandacht voor de kluzenaar-profeet Elia was de spiritualiteit van de Karmel gericht op Maria, die als *Flos Carmeli* of *Decor Carmeli* speciaal wordt geëerd. Volgens de legende die tot in de twintigste eeuw voor historisch authentiek werd gehouden, verkreeg prior-generaal Simon Stock (1165-1265) uit handen van Maria het scapulier. De scapulierdevotie werd door de karmelieten uiteraard bijzonder gepropageerd. Talrijke Nederlandse katholieken droegen onder hun kleding het bruine scapulier van de Karmel, als teken van toewijding aan Maria, en dat hun, mits zij zich aan de verplichtingen hielden, vrijwaarde van een lang verblijf in het vagevuur.

De Nederlandse karmelieten keerden, in 1814, terug naar Boxmeer. Hun klooster behoorde tot de weinige in Noord-West-Europa die de Franse Tijd overleefd hadden. In Frankrijk, Zuid-Nederland en Duitsland, met uitzondering van Straubing, waren er geen karmelietenkloosters meer over. Bij de zusters waren slechts twee kloosters ongeschonden uit de periode van kloosteropheffingen tevoorschijn gekomen: Boxmeer en Vilvoorde (B). Aangezien het noch de paters, noch de zusters toegestaan was om novicen aan te nemen, nam hun aantal gestaag af.

Het klooster van Boxmeer had de zorg voor de plaatselijke parochie. Door karmelieten bediende parochies of staties elders in Noord-Brabant of Noord-Nederland waren er niet. Naast zielzorg hielden de karmelieten zich bezig met onderwijs. Zij hielden, zo lang als het mogelijk was, in Boxmeer hun Latijnse School aan. Het slinkend aantal karmelieten maakte het niet mogelijk om op veel terreinen actief te zijn. Daardoor werd het karakter van de Orde in Nederland contemplatiever van aard. Aan die situatie veranderde in de loop van de negentiende eeuw weinig, ondanks het feit dat in Zenderen in 1855 een tweede klooster tot stand kwam en vanaf circa 1860 in toenemende mate Nederlandse karmelieten in het buitenland werden ingezet ter uitbreiding van de Orde. Zelfheiliging stond voorop. Het teruggetrokken leven in de kloosters leidde niet tot studie of publicaties. De Karmel deed in dit opzicht niet van zich spreken.

Het isolement werd eind negentiende eeuw opgegeven, toen een jonge generatie karmelieten naar Rome werd gezonden om academische graden te behalen. De eigen opleiding werd wetenschappelijker opgezet. Een fase van expansie was ingegaan. Het oude werkterrein in de parochies werd aangevuld met middelbaar onderwijs, overname en stichting van ordesprovincies in het buitenland, nieuwe kloosters, publicaties, tijdschriften, missieactiviteiten en categoriale zielzorg. In de *vita mixta* trad de actie steeds meer op de voorgrond, waardoor de contemplatie wel eens in het gedrang kwam. In de jaren na de Tweede Wereldoorlog werd wel eens verzucht: 'Wij zijn toch geen onderwijscongregatie'.